

S. Peders Nonnekloster i Lund.

I den vestlige Del af Staden Lund laa i længst forsvundne Tider et St. Peders Nonnekloster, monasterium sancte Marie et sancti Petri Lundis, der sikkert maa være stiftet omtrent ved Midten af det tolvte Aarhundrede; thi Lunde-Kanniken M. Jon Tursøn fortæller os i sin danske Kirkekrønike, at »biscop Eskil funderede desse herre closter ij Schone, som er S. Peders nunne closter ij Lund, Beckeskouff, Tomerup oc Herretzwad«²⁾. Efterdi Ærkebiskop Eskil oprettede de to sidstnævnte Klostre o. 1155 og 1144, er der al Grund til at antage, at ogsaa det her omhandlede i Lund tilhører omtrent samme Tid; i al Fald nævnes det i et

²⁾ Kirkehist. Saml. II, 310.

Diplom, udstedt o. 1164, da der forekommer en Eskericus som Prior¹⁾. Med denne tidlige Opførelse maa — som Daugaard med Rette siger — Rhytzelius's og Lagerbrings Antagelse, at Klostret var beboet af Dominikanere, falde til Jorden; til hvilken Orden det imidlertid hørte, udtaler Daugaard ikke. Ved et heldigt Fund er det dog nu blevet muligt ikke blot at oplyse, efter hvilken Ordensregel Nonnerne levede, men ogsaa hvor mange i Tal de vare. Det originale Dokument, som findes i Stockholm og her meddeles efter en Afskrift i Langebeks Diplomatarium, lyder saaledes:

Wij Byrghæ met gudz nade ærchebiskop i Lwndh, Swerigis første oc pawens legath, giøre vittherlighth alle, ath wii haffue nw aawerweyt oc forstondhet then contract oc sæmyæ om arligh renthe, som vor forffadher ærchebiskop Jenss Brostorp och sancti Benedicti ordens fader her vdi Danmarch vdlagde the gode erlige oc regelbwnde jomffrwer, priorisse oc søstre vdi sancti Pæders klosther her vdi Lwndh, tiil toloff personer, som professionem giort haffwe, ath skwlle arlige haffwe aff theriss priore eller forstondere til samme kloster, som tha paa bode syder vedertagis oc fwlbrdis, hwilken rente the oc her til dags siden fonghet haffwe oc nw oc sa paa bade sider haffwe ydmygelige bedet oss, at wij vilde sa stadffeste them sadan rente til klæde oc føde, pa thet ath the tess roligere mwe tiene then almectiste gud, som the haffwe segh tilgiffwet fwlkommelige effter sancti Benedicti regel; tha er then orlige renthe, articlæ oc punctæ, som fwlbrde worde aff bode partenæ, sadan och sa møghen, som her effther følger: fførst ath the skwlle haffwe øll och brødt, som the plæyæ, siw skepper bygh oc fire tynner øll om vghen, jtem siw tynner smør om vor Frue dagh natiuitatis, jtem fire tynner sildh om sancti Michelss dagh, jtem fæm tynner torsk, jtem toloff vorder kabelagh oc fire vorder kwlmule om Law-

¹⁾ Thorkelin, Diplomatarium I, 18.

rencii, jtem føretiæ styckæ flesk, jtem halff tynne ærter, jtem halff tynne bøner, jtem siw nødh, jtem en tynne aall, jtem eth styckæ marswinæ flesk, jtem en tynne løgh, jtem en tynne fare oste, jtem tre tynner bygh gryn, jtem en tynne haffre gryn, jtem tre tynner Bræmere salth, jtem sex melkekør met hws och foeder aff priore garden, jtem al then vedh och alle tæyer som ligher til klosther, jtem tretiwgæ lode marck penninge om natiuitatis Marie, som the skwlle haffwe til klædher, jtem sex pwndh olie ath faste met, jtem sex lode mark aff theris laxefiske i Hallandh, jtem fri kalgardh, jtem eth pwndh bygh och eth pwndh haffre at føde høns oc ges met, jtem nar som nagher søsther aff dør, tha skal ey renthen minskes fordi, jtem skal klosters bøner føde sex kalffwe hwerth ar for søstrenæ, jtem alle ingiffes penninge skal leggis i sacristieth til bygningh oc bøger, jtem skal och prioren holle them fri kapellan til daglige messe; tha effther thi som vi en nw haffwe forfareth tha ecke then rente, som ligher til for^{ne} sancti Pæders closther ath ydermere framleggis the for^{ne} jomfrwer til en nw, førre gud vil ther mere gotz eller renthe komendis worde, oc paa thet ath prioren och forstonderen skal haffwe och noghet ath forbæder, bygge oc vdi heffdh holle kyrken, jomfrwernes hws oc prior gordhen i gode made met, velæ vy, ath samme ewerdelighe her effther holles skal aff then, som nw prior er eller komendis vorder til for^{ne} sancti Pæders klosther, oc ath the for^{ne} jomfrwer til tide sadan renthe fonghe skwlle til gode rede, mere, om saa ske kan och icke myndre, och vii nw aff vor archebiskops magt fwl bwrde, samtøcke oc stadfeste sadan renthe, contract oc beslitningh, som them emellem saa giort er, vbrødelige her effther holdis skwlle, saa lenge oc indh til thess gud vil, ath vy eller vor efftherkommerre ærchebiscop tiil Lwnde sæde kwnde kenne och fornimme, ath then, som prior och forstondere er, kan tolle oc awerkomme segh vdhen skade ythermere renthe arlige vt adlegge for^{ne} jomfrwer, som nw ære eller komendis vorde,

en som her forskreffweth stonder. Til vitnesbyrdh lade vy henge vorth indsegle her for nædhen thette vort breff, som giffwet er i Lwndh aar effther gudz byrdh md octauo in vigilia conceptionis beate Marie virginis gloriose.

Stubber Kloster¹⁾.

Det Sigil, som her meddeles efter en Skitse af Arkivtegneren Abildgaard i Langebeks Diplomatarium, hængte i længst forsvundne Tider Priorissen for Stubber Kloster under et af hende udstedt Dokument. Et Par Mil syd for Skive var dette Hus opført, som sædvanlig lige ved Sø, for at der kunde være Adgang til Fiskeri. Paa en mindre Holm, der skyder sig ud i en af de mange, kun ved ganske korte Engstrækninger adskilte Søer, hvormed Terrainet her er opfyldt, ligger den Dag i Dag Resterne af det gamle Kloster;

¹⁾ I nærværende Artikel har Forf. søgt at samle de faa Oplysninger, som haves vedrørende Stubber Kloster, uden dog at ville hævde, at ikke kommende Undersøgelser maaske kunne bringe mere frem. Særlig ere disse spredte Notitser knyttede til Meddelelsen af ovenstaaende Segl, som ikke findes i Henry Petersens Værk: •Gejstlige Sigiller fra Middelalderen•.

Holmen er endnu omgivet af Vand paa alle Sider, men sat i Forbindelse med Landjorden ved en smuk Dæmning.

Naar dette Kloster stiftedes, vides ikke; i Datidens Aktstykker omtales det kun meget sjældent, saa at hellerikke Ordenen, efter hvilken Nonnerne levede (Stubber var nemlig en Bolig for Nonner), kjendes. Med nogen Sandsynlighed tør man maaske antage, at det har tilhørt Benedictinere, men sikkert er det ingenlunde.

Hvordan dette nu end forholder sig, er Klostret meget gammelt; det nævnes alt 1268, da det i Fru Gro's Testamente betænkte med 2 Mark Pendinge¹⁾. I de følgende Aarhundreder høre vi dels om Gaver, dels om Mageskifter og Skjøder. 1388 giver saaledes Biskop Jens Mikkelsen i sit Testamente Priorissen en Kaabe, foret med broget Skind²⁾, og 1459 Dekanus Anders Skeel atter Priorissen 16 Alen »Ledisk« (ɔ: leidensk Klæde)³⁾. Klostrets Eiendomme have uden Tvivl været ret anselige; kjendt er den gamle Beretning om, at Klostret havde 7 jura vocandi, 7 Møller, 7 Skove, 7 Søer, 7 Moser og Heder, 7 Enge, 7 Gange 7 Plove og 7 Gange 7 Vinduer i Hovedbygningen, en Angivelse, som sikkert er mere kunstlet end egentlig rigtig. Hvad Jordegodset angaar, vide vi, at i de nærmeste Aar før 1452 en Ridder, Lyder Kabel, med Hustru, Mette Jensdatter, skænkede det Grundvadsgaard i Ramsing Sogn⁴⁾. 1455 havde Klostret Retstrætte med Her Niels Eriksen om »Ahynhelghe«⁵⁾ og den dertil liggende Jord, hvilken Christiern den første tildømte Niels Eriksen⁶⁾; i Kontinuation af denne Strid fulgte 1457 et Skjøde, hvorved Prioren og

¹⁾ Suhms Danmarks Historie X, 996.

²⁾ Terpager: Ripæ Cimbr. p. 53.

³⁾ Kinch: Ribe Bys Historie indtil Reformationen, p. 343.

⁴⁾ Dueholms Diplomatarium p. 72. I Pontoppidans Ann. eccl. Dan. II, 585—86 nævnes de to samme Personer som givende Klostret 1442 Vantsgaard i Ramsing Sogn, en Beretning, som aldeles utvivlsomt maa falde sammen med ovenfor anførte.

⁵⁾ ɔ: Helgeaa.

⁶⁾ Langebeks Diplomatarium, under 25/11 1455. Se Tillæg 1.

Priorissen afhændede til Niels Eriksen al den Grund, som laa østen ved »Aahenheliæ«, medens Stubber Kloster fik nogle af hans Gaarde¹⁾

I Begyndelsen af det 16de Aarhundrede have Klosters pecuniære Forhold rimeligvis været temmelig smaa; 1504 maatte det saaledes pantsætte Harstrup Gaard og Mølle for 80 rhinske Gylden. Kort før Reformationen bleve dets Besiddelser dog atter udvidede, idet Frederik den første 1523 bestemte, at Prioren skulde annamme Hagebro, holde den ved skjellig Bygning og opbære den dertil hørende Rente af Skodborg og Vandfuld Herreder²⁾. Ligesom Klosteret har ejet ret betydeligt Jordegods, saaledes have ogsaa adskillige Kirker været underlagte det; naar det derfor siges at have haft 7 jura vocandi, er denne Beretning næppe overdreven. Nogle Breve, indførte i en kongelig Rettertingsdom fra 1547, fortælle os i al Fald om en Del af de Kirker, der forhen laa til Klosteret; 1544 udgaves saaledes et Tingsvidne om, at Haderup og Trandnom Kirker altid havde tilhørt det, og ved et Forleningsbrev af 1542 indrømmedes det Iver Jul til Stubber at beholde de to Kirker, Søuell (Sevel S. Ginding H.) og Trandnom og en Part af Tienden af Haderup og Salle Kirker (Sal S. Ginding H.) til Klosterjomfruernes Underholdning³⁾.

Ligesaa sparsomme de historiske Oplysninger om Stubber Klosters Skæbne ere⁴⁾, ligesaa mangelfuld bliver ogsaa Fortegnelsen over herværende Priorer og Priorisser. 1388

¹⁾ Langebeks Dipl. (indført lige efter ²⁵/₁₁ 1455). Se Tillæg 2.

²⁾ Frederik den første danske Registranter p. 27.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. VI, 278.

⁴⁾ Endnu for o. 40 Aar siden opbevarede der paa Stubbergaard en stor Mængde Pergamentsbreve; men disse gik alle tabt, da den forrige Ejer lod Hovedbygningen nedrive. Beretningen lyder, at hele Arkivet — der siges to Læs — som laa paa Loftet, fløj ud over de nærliggende Søer, idet Taget fjernedes. Denne og efterfølgende Oplysninger om de endnu bevarede Rester af det gamle Kloster ere velvilligst meddelte Forf. af Gaardens nuværende Besidder, Hr. Godsejer A. Kabell.

nævnes en Priorisse Cristina; omtrent ved Midten af det 15de Aarhundrede valgtes til Prior Christen Svendsen, der i 15 Aar fra 1422 havde været Præst for Borberg og siden for Hjerm Menigheder¹⁾. I det ovenfor nævnte Skjøde fra 1457 forekomme som Udstedere Cristiern Nielsen Prior og Cristina Palsdotter Priorisse; et andet Dokument fra 1457 nævner atter Prior Cristiern²⁾. Mod Slutningen af det 15de Aarhundrede blev en Oluf Nielsen, tidligere Kapellan ved Borberg Kirke, Prior³⁾, og 1489 optræder Niels Cristensøn som Præst i Stubber Kloster⁴⁾. Hvem der bestyrede det henimod Reformationen, vides ikke; men endnu 1546 forekommer en Priorisse, Elsebe Ryttersdatter, der da udsteder et Vidne om, at Bispen i Ribe havde forlenet Mogens Munk med Trandnum Præstegaard⁵⁾.

Stubber Kloster var imidlertid blevet forlenet bort. Den første Lensmand maa vist have været Mester Christiern Hvid, der dog ikke nød en rolig Besiddelse af sin Ejendom, thi Jep Thomsen i Holstebro fratog ham ikke alene Klostret, men ogsaa alt hans derværende Gods, hvorfor han maatte flygte bort; 1532 udstedtes da en Befaling til Mogens Gøye og Jens Hvas, at de skulde undersøge, om Christiern Hvid atter burde have Klostret⁶⁾. Dommen er dog næppe falden ud til dennes Fordel, eftersom det kort efter forlenedes til Mogens Kaas og derpaa fra 1538 til Iver Kjeldsen Jul, som skulde give 50 Daler aarlig og underholde 11 Jomfruer; 1547 købte han det for 12765 Daler. Ret interessant for os bliver dette Iver Juls Ophold paa Stubbergaard, da han blandt sine Optegnelser ogsaa har nedskrevet en Beretning om Klostrets Tilstand paa dette Tidspunkt⁷⁾. Det Billede,

¹⁾ Kirkehist. Saml. I, 645.

²⁾ Vossisk Saml. Pergament. Ginding Herred Nr. 41.

³⁾ Kirkehist. Saml. I, 645. NB. se nedenfor, S. 90.

⁴⁾ Langebeks Diplomatarium under 19/3 1489.

⁵⁾ Ny kirkehist. Saml. VI, 279.

⁶⁾ Frederik I's danske Registranter p. 482.

⁷⁾ Danske Saml. I, 55 og flg.

han der tegner os af det, er alt andet end lysteligt, vel ikke mindst, fordi det havde været »røvet og plustret« ikke færre end tre Gange. Hans Beskrivelse lyder saaledes: »Item den Tid jeg købte det ((Stubber Kloster), da var alt Klostret svarlig forfalden, 2 Huse, som var Stalden og et nyt Hus, stod ved Søen, som Abildgaarden er, og var Kornloft, Salhus, Svendeherberg og et Herberg kaldes alt opbrændt. Paa Kirken laa det gamle Straatag, ligesaa paa alle Huse, og Murlederne raadne trindt omkring, og ingen Grundvold uden aleneste lidt Sten paa Sandet, og derfor stod det synderste Hus paa Held, heldte under Stytter, og det synderste(?) Hus slet raaddent neden under og intet Hus norden paa Gaarden og aldrig en Tagsten til Tag nogensteds, og var ikke uden et gammelt Risgerde paa Vesterside og et Led. Og var der 12 Jomfruer at føde, som var gamle Priorisse Else selv anden, unge Priorisse Else selv anden, Jfru. Kirsten, Jfru. Mette Rytter, Jfru. Maren Ungersdatter, Jfru. Margrete Prip, Jfru. Birgitte Nielsdatter, Jfru. Edel og da kunde de ikke saa uden 4 Ørte Byg, 10 Ørte Rug, og avle ved 70 Læs Hø til Gaarden«.

1555 lod Iver Jul Bygningerne forbedre og ligeledes opføre »den nye Fruerstue og Taget saa meget til Fruerstuen som til Taarnet«. I lange Tider trodsede endnu det ærværdige Kloster Vejr og Vind, og først midt i dette Aarhundrede maatte det falde og give Plads for en ny Stubbergaard, der opførtes i ganske kort Afstand fra den gamle. Kun Kjældrene skulde faa Lov at staa som et talende Vidnesbyrd om den fordums Nonnebolig; dybt nede i Jorden have de, omgivne af tykke Mure, kunnet bevare sig i deres oprindelige Tilstand. Man ser her en »Krypt« med en stor, smuk Pille i Midten og til Siderne fire Hvælvinger, i Nærheden deraf andre mindre Rum og endelig ligeledes dækket af et hvælvet Loft, hvori findes fire »Aandehuller«, en skummel og mørk Celle, som Traditionen har villet gjøre til Nonnernes Fængsel. For yderligere at beskytte disse Fortidslevninger mod Ødelæggelse, havde Gaardens

forrige Ejer ladet opføre et Hus over Kjældrene, at de ikke skulde staa altfor udsatte; dog den 13 Juni dette Aar nedbrændte Huset, hvorved tillige den ene Hvælving styrtede sammen — et Held blot, at den nuværende Besidder nærer en varm Interesse for de gamle Kjældre, og at han vil gjøre sit til, at disse Fortidsminder maa blive bevarede.

Paa Gaarden henstaar desuden Alterbordet, en stor Granitsten med Hul i Midten til Reliquiæesken, og et udhugget Hoved, der efter Sagnet skal forestille Knud Gyldenstjerne.

Tillæg 1.

Wij Cristiern meth guts nathe Danmarks, Norgis, Wendes oc Godes konung, greffue i Oldenborg oc Dellmenhorst, gøre widerlicht alle meth thette wort opne breff, at for oss hauer wæret welbyrthig man her Niels Erikssen, wor hoffmæstere, meth breff oc bewisning pa Ahynhelghe¹⁾ oc then grund, som ther hoss ligger, huilken grund som for^{no} wor hoffmæstere oc Stubberop closter hawe thrette oc dele vm hafft; huilken sagh for^{no} her Niels Erikssen loghlighe forfuld hauer meth wore breff, som ære laghdaghs breff, første dombreff, annet oc threthie oc fiærthe meth hængende indciglle, oc allminneligh stæffning loghlighe fræmgangen ær, oc six vghers breff, oc ænge breff eller bewisning ther emod kompne ære. Thy tilldøme wii for^{no} her Niels Erikssen oc hans arffuinge then for^{no} Ahynhelghe frii till bægge lande, som hans breff vt-wiser, som han ther vppa hauer, oc then for^{no} grund oc hwad thet hælst ær, som the vm thrætte, at nyde oc beholde frit till ewigh tiid vten hwer mans gensigelsse. Thy forbiuthe wij nagar man at beware sich meth for^{no} Ahynhelghe oc then for^{no} grund effther thenne dagh, vtan meth for^{no} her Niels Eriksens minne eller hans arffuinge, oc sætte wii ther ewindeligh thielssse vppa then sagh. In cuius rei testimonium sigillum nostrum ad causas presentibus est appensum. Datum

¹⁾ Dette „Ahynhelghe“, som i det følgende Brev kaldes aahen heliæ, maa sikkert være den tæt vesten for Stubber Kloster løbende Aa, Helgeaa.

anno domini medl quinto, die sancte Caterine virginis et martiris gloriose, teste domino Johanne Torberni milite, iusticiario nostro.

Tillæg 2.

Wij Cristiern Nielssen prior, Cristina Palsdotter priorissa i Stupper closter oc gantz conuent i thet samme stet helse alle men kerlig meth gwt oc kwngøre meth thette wort opne breff, at wij aff wor frii wylæ oc effter hederlig fathers biscop Henriks i Ripe, prouest Pethers i Hards, Jep Julssen aff Strandbyghard oc andhre godhe mentz tha nerwærindis radh, opladhe, affhændhe oc skødhe till ewinnelig eyelsse welborn man her Niels Ericsen aff Thim, ridder, oc hans arwinghe then fælit oc all then grwndh, som ligger østen wid Aahenhelæ, som wij haffue haffd trætte om pa closters weghnæ till thenne dagh, oc aahen helæ frii till beggi landhe i allæ madhe, som wor nadig herre kongens laasæ breff ludher, som for^{de} her Niels Ericsen haffuer ther pa, swo mægheit som Stupper closter ræt ther i haffuer, for hwilke fælit, aa oc grwndh wij skwlæ egen haffue aff her Niels Ericsen till wort closter till ewinnelig eyælsse thre hans ghardæ, two liggendis i Trandhe sogen, en som Oloff Ebsen ibodhe oc skylder sex ørtis korn oc en ask smør, oc en som kalles Hedhæ oc skylder nw two ørter korn, oc ther till hans gotz i Trandher sogn liggendis ødhæ oc [v]bygd, oc en ghard i Flø i Fientzherit, som Knwth pabor oc skylder fire tønder rug oc et pund smør, meth alle for^{de} gotzes rættæ tilhørelsse effter thet breffs wduiselsse, ther pa giorth er, oc kendes oss oc wore effterkommere i for^{de} closter engen ræt at haffue i for^{de} aahen helæ oc grwndh effter thenne dagh i noget madhe. Item tilbiudhe wij oss oc wore effterkomere i for^{de} closter at frii oc frelsse for^{de} her Niels Ericsen oc hans arwinghe then for^{de} aa oc grwndh, forscreffuit stander, till ewinnelig eyælsse aff hwer mantz pathalæ meth rætte. Till bedhre stadfestelse oc forwaring henghe wij Cristiern Nielssen prior oc Cristina Palsdatter priorissa for^{de} vore intzegell nethen for thette breff meth wort conuentis intzegell oc bethæ hederlig father meth gwt biscop Henric i Ripe oc prouest Pether

i Hardsysel henghe theris intzegell for thette breff till wijtnesbyrdh. Datum anno domini Mcdl septimo.

Under dette Dokument har hængt som det tredje i Ordenen det ovenfor afbildede Segl.